

Grensoverschrijdend gedrag GOG

1. Inleiding

In deze visietekst staan we stil bij grensoverschrijdend gedrag, bij welk gedrag mag en welk niet mag. Wanneer wordt de grens overschreden? In deel 2 geven we een omschrijving 'wat is grensoverschrijdend gedrag' en geven we de verschillende soorten GOG.

In het derde deel gaan we na hoe we GOG kunnen voorkomen.

Het bevorderen van het welzijn van de gebruikers én de medewerkers staat in onze missie.

Daarom willen we grensoverschrijdend gedrag bespreekbaar maken, om van daaruit te zoeken naar mogelijkheden om het gedrag in goede banen te leiden. We willen op zoek gaan naar de motieven voor dit gedrag.

2. Wat is grensoverschrijdend gedrag?

Het begrip grensoverschrijdend gedrag (GOG) is allesomvattend, geeft weer dat het gaat om 'ongewenst gedrag' of ongewenste omgangsvormen en verwijst ook naar de beleving van het slachtoffer. GOG hoeft niet altijd om zwaar fysiek of seksueel geweld te gaan, maar ook om bijvoorbeeld kleinerende opmerkingen.

Men kan een onderscheid maken tussen GOG dat zich situeert binnen een hulpverleningscontext en GOG dat gedefinieerd kan worden binnen een juridische context. Niet alle GOG is juridisch strafbaar. In onze visietekst gaan we ons zeker niet alleen op de strafbare feiten richten. Die zijn uiteraard ontoelaatbaar en er is een meldingsplicht (zie procedure 4.6.16. Het detecteren van en gepast reageren op misbruik en geweld ten aanzien van gebruikers), maar ze zijn maar een klein onderdeel van het probleem.

Belangrijke strafrechtelijke misdrijven in de context van GOG:

aanranding van de eerbaarheid
verkrachting
ontucht en prostitutie
seksreclame
openbare schennis van de goede zeden
opzettelijk doden of opzettelijk toebrengen van lichamelijk letsel
schuldig verzuim
...

Grensoverschrijdend gedrag, geweld, probleemgedrag en conflict zijn begrippen die we bijna dagelijks tegenkomen. Het zijn begrippen die wel eens door elkaar worden gehaald. Toch dekken ze lang niet helemaal dezelfde ladingen:

Grensoverschrijdend gedrag houdt in dat iemand grenzen, regels of waarden overschrijdt – of daarmee dreigt – met materiële, lichamelijke of psychische schade

voor anderen of zichzelf tot gevolg. De persoon is zich niet per se bewust van de gevolgen en effecten van zijn gedrag.

Geweld houdt in dat iemand agressie intentioneel en doordacht gebruik om zijn doel te bereiken.

Probleemgedrag beschouwen wij als gedrag van een gebruiker dat nadelig is voor hem zelf en/of voor de omgeving (medegebruikers, begeleiders, anderen, materiële omgeving), dat wij om die redenen niet kunnen tolereren.

Conflict is onenigheid of meningsverschil tussen twee of meerdere partijen. Zij kunnen een voedingsbodem zijn voor GOG.

De verschillende soorten GOG

Verbaal GOG = schelden, dreigtaal, cynisme, schreeuwen, spotten, provoceren, beledigen, discriminerende opmerkingen, ongewenste opmerkingen, ruzie maken, discussies, uitlachen,...

Soms maakt deze vorm deel uit van het dagelijks leefklimaat van de gebruiker. Het wordt zelfs niet meer opgemerkt. Het gevaar van deze gewenning is dat de tolerantie voor deze vorm van GOG steeds groter wordt. Toch ligt in dit verbaal omgangspatroon dikwijls een voedingsbodem voor andere, meer bedreigende vormen van agressie.

Psychisch GOG = onder druk zetten, chantage, provocatie, pesten, opleggen van bepaalde groepscode, dreigende gebaren, mening opdringen (ook godsdienst), onterechte vrijheidsbeperkende maatregelen, niet rechtstreeks worden toegesproken (alsof ze een kind zijn),...

Het moeilijkste aan deze vorm van GOG is dat hij weinig aan de oppervlakte komt, maar daarom zeker niet minder ernstig. Psychisch GOG is in residentiële werkingen dikwijls verbonden met een slecht groepsklimaat.

Fysiek GOG = slaan, stampen, bekogeld worden, schoppen, duwen, bijten, krabben, ...

Dit is waarschijnlijk de meest duidelijke vorm van GOG. Duidelijk omdat ze het meest zichtbaar is, het duidelijkst bedreigend voor onze fysieke integriteit en daarom het meest uitnodigend voor een interventie.

Materieel GOG = vernielen van materiaal, gooien met voorwerpen, met deuren slaan, voorwerpen van tafel vegen, diefstal, ...

De voedingsbodem voor deze vorm van GOG ligt in de mentaliteit 'het is toch niet van ons, dus ...'. Voor begeleiders is het dikwijls moeilijk om er achter te komen wie de dader is.

Seksueel GOG = seksuele intimidatie, aanranding, verkrachting,...

- non verbaal seksueel GOG: in de kleren gluren, staren, lonken, pornografisch materiaal tonen, briefjes (sms, mail) met seksuele inhoud

- verbaal seksueel GOG: aanspreekvormen over uiterlijk, kleding, gedrag; intieme vragen stellen; afkeurende bespottende, dreigende opmerkingen over seksuele voorkeur

- fysiek GOG :arm om iemand heen, over iemand heen hangen, de weg versperren, moedwillig tegen iemand aan botsen, borsten of kruis betasten, kussen op de mond,...

Deze vorm van GOG gaat vaak gepaard met één van de voorgaande vormen. Hij is moeilijk op te merken en vraagt heel wat alertheid en oog voor signalen van de begeleiders.

GOG t.o.v. zichzelf = automutilatie, zelfmoordpogingen, ...

De agressie is bij deze vorm naar zichzelf gericht. Dit neemt niet weg dat dit handelen ook door de omgeving kan ervaren worden als agressief.

3. Hoe kunnen we grensoverschrijdend gedrag voorkomen?

Binnen Intesa vzw keuren wij geen enkele vorm van grensoverschrijdend gedrag goed. Dit neemt niet weg dat grensoverschrijdend gedrag toch kan plaatsvinden. Naast preventieve acties ter voorkoming van grensoverschrijdend gedrag, moeten er ook acties zijn in functie van het beperken van schade wanneer er toch grensoverschrijdend gedrag gesteld wordt.

Hiervoor hanteren we volgend onderscheid tussen vier soorten preventie:

Bij *primaire preventie* worden maatregelen genomen om risico's te voorkomen, zodanig dat blootstelling aan grensoverschrijdend gedrag niet mogelijk is.

Bij *secundaire preventie* worden maatregelen genomen om risico's op te heffen, waardoor blootstelling aan grensoverschrijdend gedrag onmiddellijk gedaan gemaakt wordt.

Bij *tertiaire preventie* zorgen maatregelen er voor dat schade voorkomen wordt, wanneer blootstelling aan grensoverschrijdend gedrag niet ongedaan gemaakt kan worden.

Bij *ultieme preventie* is er schade opgetreden en zorgen maatregelen er voor dat de negatieve gevolgen zo klein mogelijk gehouden worden.

Het is belangrijk om grensoverschrijdend gedrag zoveel mogelijk te voorkomen. We streven dus maximaal naar primaire preventie.

We doen dit op de volgende wijze:

- een doordachte groepsamenstelling
- specifieke vorming voor de begeleiding

- zorg op maat
- respectvolle omgaan (met de gebruikers emancipatie, gelijkwaardigheid, zelfverantwoordelijkheid en zelfbepaling, integratie en inclusie, ondersteuning op maat, betrekken van ouders en familieleden, ...)
- inspraak van de gebruikers (formeel en informeel)
- vorming voor de gebruikers
- voldoende rust voor de gebruikers
- een zinvolle dagbesteding
- aandacht voor privacy
- aandacht voor non-verbale communicatie
- individuele gesprekken zowel intern als extern met gebruiker
- handelen volgens de richtlijnen van het positief geschreven referentiekader en de visieteksten (privacy, relatievorming en seksualiteit, vrijheidsbeperkende maatregelen)
- ...

Wanneer grensoverschrijdend gedrag toch voorkomt, is het belangrijk dat wij hier als organisatie (beleid en begeleiding) duidelijk op reageren, vanuit secundaire, tertiaire of ultieme preventie.

Een eenduidige reactie op grensoverschrijdend gedrag is uiteraard niet mogelijk. Er moet steeds afgewogen worden wat per gebruiker en per situatie de meest aangewezen reactie is op het grensoverschrijdend gedrag dat plaatsvond.

Secundaire, tertiaire en ultieme preventie¹ doen we op de volgende manier:

- meldingsformulier (procedure 'het detecteren van en gepast reageren op misbruik en geweld ten aanzien van gebruikers')
- klachtenprocedure
- procedure van preventieve/corrigerende maatregelen
- wijziging in groepsamenstelling
- gebruiker in afzondering brengen
- gebruiker naar time-out brengen
- herstelgesprekken met dader en slachtoffer(s)
- vorming aanbieden n.a.v. grensoverschrijdend gedrag
- gedrag achter grensoverschrijdend gedrag zoeken

Wanneer een gebruiker grensoverschrijdend gedrag stelt, begrenzen we in de eerste plaats het grensoverschrijdend gedrag. Later gaan we in gesprek met de gebruiker. We willen hem in de eerste plaats duidelijk maken dat zijn gedrag niet kan. Verder willen we - in de mate van het mogelijke - de situatie verder met de gebruiker bespreken: wat is de aanleiding van

¹ *We nemen de drie laatste vormen van preventie samen omdat maatregelen en handelingen vaak onder ze alle drie geplaatst kunnen worden. Bijvoorbeeld gebruiker naar time-out ruimte brengen:*

secundaire preventie: door iemand naar de time-out ruimte te brengen, wordt het risico op agressie voor de omgeving opgeheven en blootstelling aan het grensoverschrijdend gedrag (agressie) wordt onmiddellijk gedaan gemaakt

tertiaire preventie: het grensoverschrijdend gedrag (agressie) kan niet direct ongedaan gemaakt worden, door iemand naar de time-out ruimte te brengen wordt schade voorkomen (agressie op zichzelf of omgeving)

ultieme preventie: er is schade opgetreden (agressie op zichzelf of omgeving) en de negatieve gevolgen (meer agressie op zichzelf of omgeving) worden zo klein mogelijk gehouden door iemand naar de time-out ruimte te brengen

het gedrag, hoe kunnen we in de toekomst preventief handelen en hoe kan de gebruiker anders reageren in dergelijke situaties?

Daarnaast bespreken we de situatie uitgebreid op de teamvergadering: de aanleiding van het gedrag, mogelijke betekenissen van het gedrag, de reactie van de begeleiding op dit gedrag, hoe kunnen we preventief handelen in de toekomst en hoe kunnen we in de toekomst het best reageren op dergelijk gedrag. Eventueel kan het grensoverschrijdend gedrag ook besproken worden met betrokken familieleden om bvb. een beter beeld te krijgen van de betekenis achter het gedrag.

We streven ernaar om grensoverschrijdend gedrag van de gebruiker zoveel mogelijk te bespreken in het ondersteuningsplan: aanleiding van bepaald grensoverschrijdend gedrag, de mogelijke betekenis achter dit gedrag en de aangewezen aanpak.

Ten slotte streven we er naar onze handelwijzen ter voorkoming van (primaire preventie) en als reactie op grensoverschrijdend gedrag (secundaire, tertiaire en ultieme preventie) uit te breiden. Zo willen we vorming aanbieden aan alle gebruikers, een duidelijke visie rond het gebruik van de time-out ruimte opstellen, respectvolle bejegening als basisvisie laten groeien binnen de organisatie, ...

In de toekomst willen we ook een aantal maatregelen ter voorkoming van grensoverschrijdend gedrag, of voor het adequater reageren op grensoverschrijdend gedrag opstellen. Deze zouden zich dan in ieder project moeten bevinden.

Bibliografie

CD-rom Over grenzen – Vlaams Fonds 2006
Sporen vzw – agressiebeleid - 2004